
A hidak hőse

Dokumentáció a hidasnémeti közúti és a gönci vasúti híd megmentéséről,
és annak körülményeiről

1944. decembere

Végvári János kassai főiskolásként, a hírhedt „Miklós börtön” falánál (1941)

Személyes adatok

Név: Végvári János

Anyja neve: Vajand Erzsébet

Születési idő: 1921.01.23.

Születési hely: Somogyszili

Lakóhely: Igal

Alakulat: 58. utász zászlóalj 2. század

Rendfokozat: hadapród őrmester

Halál időpontja: 1944.12.17

Halál helye: Hidasnémeti

Halál oka: szívlövés

Temetés helye: Hidasnémeti

1944. telén a második világháború pusztítása elérte az Észak-magyarországi régióban fekvő Hidasnémeti községet és környékét. A visszavonulni kényszerülő német és magyar erők minden lehetséges eszközzel próbálták meggátolni, avagy lassítani a szovjet és román előretörőket. Ilyen eszköz volt a közúti, illetve vasúti hidak felrobbantása.

*A dokumentáció **Végvári János** hadapród őrmester a régióban kifejtett tetteit és az őhöz az ebben az időben kapcsolódó személyek történetét hivatott bemutatni.*

*Forrásmunka: **Gulyás Mihály: Híd a senki földjén** (1985. Budapest, Kozmosz kiadó) című oknyomozó regénye.*

Végvári János 1921.január 23-án született Somogysziliben. Később családjával a Somogy megyei Igal községbe költöztek. János a kassai Kereskedelmi Főiskolát elvégezve 1942-ben szerzett oklevelet. Ám a háború malmai eztán őt is magukkal ragadták.

Gönc

Legközelebbi feljegyzésünk Végvári Jánosról 1944-ből származik. Ekkor már hadapród őrmesterként szolgál a magyar királyi hadseregben. Ekkor kapta a parancsot, hogy utászaival robbantsa fel a gönci vasúti hidat, hogy a román előrenyomulók ne tudják azt saját céljaikra használni, miután a német és magyar csapatok nem tudták azt a kezükben tartani.

Répánszki Jánosné 1944-ben 13 éves volt. Édesapja váltóőrként dolgozott. Családjával akkor a gönci vasúti hídtól nem messze lévő bakterházban laktak. Náluk volt elszállásolva Végvári János és 3 utásza, abból a célból, hogy parancsra felrobbantsák a hidat.

Répánszki Jánosné tanácsi dolgozó visszaemlékezése (1974):

Ez a hadapródőrmester robbantotta fel a gönci vasútállomást negyedmagával 1944. december 16-án. ... A fiatal katona – huszonkét-huszonhárom éves lehetett...

Édesapám gyakran hozta szóba a háborút. ... Egyszer ki is tört belőle a méreg. „Maguk itt szívfájdalom nélkül robbantgatnak.” Láttam a hadapród őrmesteren, igen szívére vette apám dühös megjegyzését. Csendesen, de mégis igen határozottan kijelentette: „Nem szívfájdalom nélkül. Iskolázott ember vagyok, Tudom, a katonák előbb-utóbb eltűnnek innen, megint béke lesz, és ennek a szerencsétlen népnek, nekünk kell mindent újjáépíteni. De a parancsszegésért golyó jár.” Édesapám könnyölgésre fogta a dolgot. Legalább a Szerencs patak vasúti hídját ne robbantsák fel, közel vannak a házak, s ha –Isten adná - nem dőlnek is össze, nem marad egy ép ablak sem, és tél van. Nagyon megjegyeztem, amit erre a katona válaszolt: „Hidasnémetiből figyelni fognak minket, s ha megjön a parancs, négy robbantást várnak tőlünk. Hát megkapják!” Azzal besietett a szobájába...

December tizenhatodika volt, szombat. ... A házunk majdnem felbillent, úgy megrázkódott alatta a föld, egymás után négyszer. ... Édesapám még nem szól semmit, csak picit, igen picit mosolyog. A hadapród őrmester besietett, összekapkodta a holmiját, szépen elköszönt, és még láttam, hogy felkapaszkodik az első hajtányra, a hajtórúd mellé ül, ő is megragadja a fogantyúját, és a két hajtány elindul Hidasnémeti felé. Édesapámmal alig lehetett bírni. Sírni is kedve lett volna, nevetni is. Később tudtam meg, miért áldatja annyira Istennel azt a „drága gyereket”. A hidat meghagyták! A két vakvágány elejét meg a két váltót robbantották fel – még az átmenő forgalmat se bénították meg. Megvolt a négy, amit Hidasnémetiből figyeltek. Akárkit megkérdezhet – idősebbekre gondolok – mindenki emlékszik rá, hogy a gönci vasúti patakhíd megmenekült.

A gönci vasúti híd (2009)

Váltó és sínek a gönci vasútállomásnál (2009)

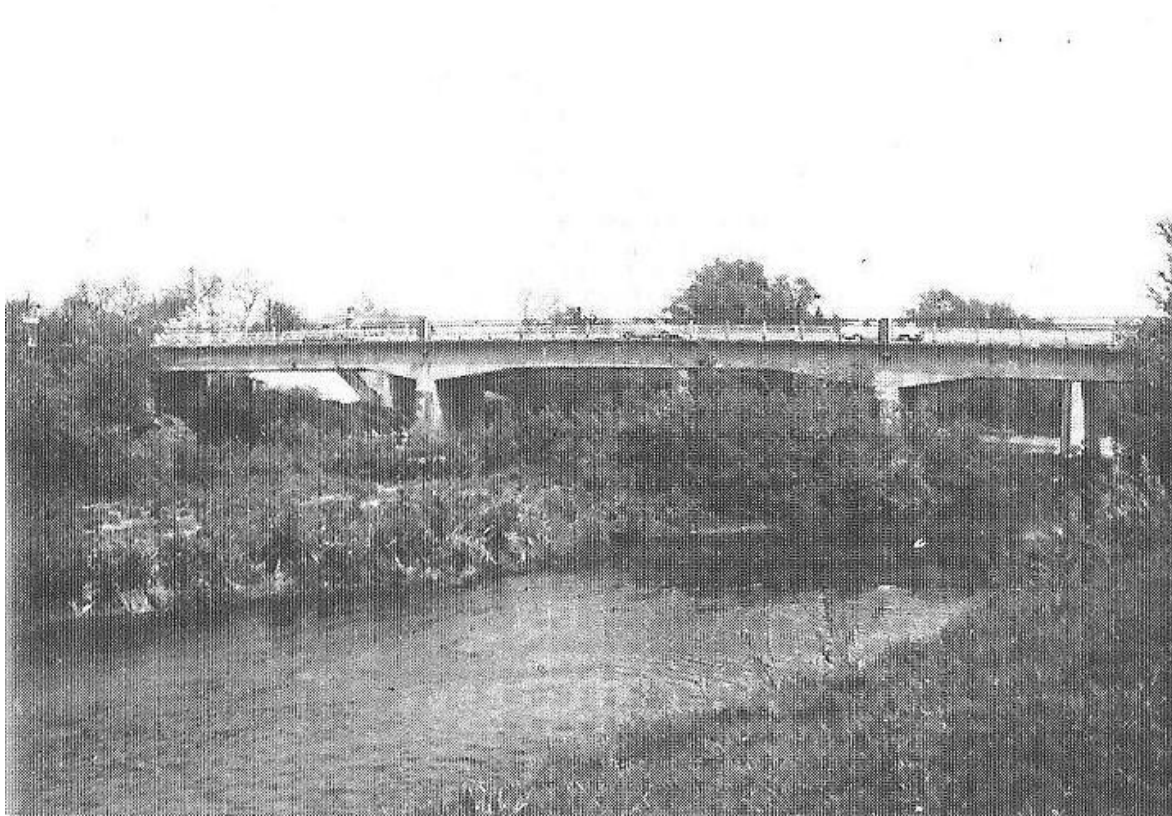

Hidasnémeti

1944. decemberének első felében német és magyar egységek voltak elszállásolva a faluban. A magyar parancsnokság a Dobozy-kastélyba, a német hídőrség a Weisz-féle házba (nem sokkal az előtt még zsidó bolt) volt berendezkedve. Délről Hidasnémetit a Hernád folyó választotta el a szántóföldektől. Ezen a folyón két vasúti és egy közúti híd ívelt át. A közúti híd jelentősége stratégia szempontból kimagasló volt. Erős szerkezetének köszönhetően akár a legnehezebb harci járművek (akár a T 34-esek) súlyát is kibírta. 60 kilométeres körzetben nem akadt hozzá hasonlóan erős híd a folyón. Josip Sztálin pedig előre meghatározta Kassa elfoglalásának időpontját...

Nasta József Végvári János katonatársa és barátja visszaemlékezése a hídról:

A közúti Hernád-híd! ... Az már tereptárgy volt a javából! Errefelé furcsán alakított partot magának a Hernád. Ha a jobb oldalon enyhén lejt, a baloldalt három-négy méter meredek fal, gázló sehol. Hidasnémetinél az innenső part a magas (a falu felőli oldal – M.J.). Nem tank, ember se mássza meg. És azt a nagy betonhidat jól megépítették, nem spórolták el tőle az anyagot. Katonaszemmel...

A megmentett híd a Hernádon

Míg a németek a gönci vasúti híd felrobbantását rábízták a magyarokra, Hidasnémeti hídjaival nem így cselekedtek. Sorsukról saját kezűleg kívántak „gondoskodni”. A két vasúti híd a levegőbe repült. Márcsak a közúti híd volt hátra. 900 kilo ekrazitot telepítettek az átkelő alá. Ez jóval több volt, mint a szükséges mennyiség, de a németek a gyors visszavonulás miatt feltehetően nem akarták zsákmányul hagyni az ellenségnek, amit nem tudtak magukkal szállítani. A detonáció következményében nemcsak a híd, de száz méteres körzetben a környékbeli házak is eltörlődtek volna a föld felszínéről. A gyújtózsínórt a Weisz-féle házból, a német hídőrség szállásáról aktiválták. Ám a robbanás elmaradt.

Gömöri János parasztgazda, kinek háza szintén a pusztulásra volt ítélve, kinyúlt a kapuján, mely előtt a gyújtózsínór haladt végig, és bicskájával elmetsette a kábelt. Az esetet egy német tiszt rohant kivizsgálni, akit a faluban a nyakán hordott kendő miatt csak úgy neveztek: Fáslisnyakú. A túloldalról már fegyverropogás zaja jelezte a románok közeledtét. Magyar utóvédekkel harcoltak.

Fazekas Bertalan 1944-ben 12 éves volt. Családjával a hídtól nem messze eső házuk pincéjében várták a detonációt. Azonban a kis Bertalanra rájött „a szükség”. Kiszaladt hát dolgát végezni, így lehetett szemtanúja az esetnek.

Fazekas Bertalan visszaemlékezése:

Egy nagydarab németet látok, pisztoly a kezében, rohan, mint egy őrült. Egészen közel szaladt el előttem, a szele is megcsapott, de nem vett észre. ... Itt az alsósomszédunknál megállt. Lenyúlt. Képzeld el, a gyújtózsínór vége volt a kezében - valaki elvágta. Én akkor már tudtam, ki csinálta, de ha agyonverték volna, se mondom meg. Szegény már meghalt. Gömöri Lajos bácsi, ő volt a tettes. ... Esküdni mernék rá, ha nincs Lajos bácsi, megy a híd a levegőbe. Először ő vágta el a zsinórt. ... De két helyen vágták el. Nézzen ide –mutatott az oszlop mellé -, itt ment le a zsinór a robbanótöltethez, és itt is elvágta. Tudja, ki? ... Az a tiszt. Nem volt igazi tiszt, de holmi közönséges őrmester sem, valami fényes volt a kabátja hajtókáján, meg az ujján. Innen gondolom, hogy zászlós vagy hadapród, vagy a fene se tudja, mi volt. ... Nem tudom miért, olyan könnyű lett a szívem, majd kirepült. ... Mieink, magyar katonák szaladtak a túlpartról, a gönci oldalról! Már ment le a nap, de azért mégis jól lehetett látni. A német itt áll, kezében az elvágott gyújtózsínórral ... , s a tiszt előkapja a bajonettjét. Gondolja meg, tele a híd magyarokkal, és ez a német a gyújtózsínór végét fogja. Ha hiszi, ha nem, kitaláltam a magyar gondolatát: „Ez az őrült a lábunk alatt akarja felrobbantani a hidat, mert egy német mindenre képes!” Behúnytam a szemem „A német rásütötte pisztolyát a tisztre. Mintha most is látnám! Villámlott a pisztoly csöve. Úgy gondolom talált, mert a magyarok valóságban megőrültek. Valaki azt kiáltotta: „Lőjétek le! Vágjátok a Hernádba!” Én már csak a loccanást hallottam – Igen, mint akit puskából lőttek ki, rohantam vissza a pincébe. Azt mondták később, ezt a magyart az Árpád-szobornál, vagy a temetőben hantolták el.

Nasta József szakaszvezető beszélt Végvári Jánossal közvetlenül az incidens után, mikor Végvári a Dobozy-kastélyba ment jelentést tenni parancsnokának. A keményszívű százados maguk közt csak úgy emlegették: „Az Öreg”.

Nasta József visszaemlékezése:

A hadapród őrmester észnél volt, hasra vágódott, és a golyó elhúzott fölötte. Bajtársai rögtön a németre vetették magukat. A katona megtanulja, hogyan kell kivenni egy pisztolyt az ellenfél kezéből. Adjatok neki! Lőjétek fejbe! Vágjátok a Hernádba! ... És Berci már háttal volt a hídnak, mikor a puska elsült, loccsant a víz. Nem láthatta, hogy a hadapród őrmester felugrik, és kerekelt, mert a német nem találta el.

Becsukom magam mögött a parancsnoki szoba ajtaját, és majdnem „karamboloztunk”, úgy igaz, egymásba botlottunk. Nagyon megnéztem az arcát. nem olyan volt, mint máskor. Csak erőltette a nyugalmat. Nem véletlen, hogy ezt kérdeztem tőle: „Mi a baj, hadapród őrmester úr?!” „Semmi, semmi, Józsi bátyám, megyek jelenteni az öregnek.”

A magyar hadapród őrmester a Dobozy-féle kastélyba sietett jelenteni. Ennek udvarán találta meg a sírásók

A kastély bejárati ajtaja még a régi. Mögötte találkozott Nasta szakaszvezető Végvári Jánossal

Végvári jelentése után századosa minden bizonnyal feladta katonáját a németeknek. A németek lefoglalták őt a Dobozy-kastélyban, és hátulról egy közvetlenül leadott pisztolylövéssel szíven lőtték a hadapród őrmestert. Holttestét kivonszolták az udvarra, és temetetlenül sorsára hagyták.

Ekkor már nagy volt a sietség a községben. Nemsokára az utolsó katona is elhagyta a települést. A románok elérték a folyó túlsó felét. Ám átkelni nem mertek rajta. Cselt gyanítottak. Nem hitték el, hogy egy ilyen híd épségben maradhatott. Aknagránátokkal bombázták a falut. Csak éjszaka mertek átkelni csónakok segítségével, és úgy foglalták el a Hidasnémetit.

Egy hidasnémeti férfi visszaemlékezése, akinek 1944. december 20-án a megszálló román katonák megparancsolták a községben található magyar holttestek katonák elhantolását.

Hát az úgy volt kérem, hogy december huszadikán beállított hozzám két román. ... Mondja nekem a tiszt: El kell temetni négy magyart, azt is megmondta, kit hol talállok. Az ő szájából hallottam arról a hadapród őrmesterről azt, hogy biztosan öngyilkos lett, és a Dobozy-portán találom. ... Bementünk az egyik konyhába. Én még olyat nem is láttam, pedig volt benne részem, elhihetik – nekünk az első háborút osztották ki az urak, ezeknek a szegényeknek a másodikát. ... Szóval, abban a konyhában két katona ült a széken, ráborulva az asztalra. Előttük még ott a konzerv, kenyér, kinyitva a bicska. Hát ahogy az ember enni szokott. A mennyezeten kilátni az égre. Megfogom az egyik fejét, emelném fel. Egy darabból áll az egész ember – már meg is fagyott. Csöpp pirosság az orra alatt. A másiknak is. Csak akna lehetett, ami úgy pottyant le az égből. Amikor elérte a padlást, robbant. Lefelé csak a nyomása ment. Igen, a légnyomás ölte meg őket. Ruszin munkaszolgálatosok voltak. Lakatos Vince, így hívták az egyiket, Alsóverekére való volt. ... A másik nevére nem emlékszem. ...

Mentünk a Dobozy nagyságos úr kastélyához. Hol is van a hadapród őrmester úr, aki öngyilkos lett? ...Hát nem bolondság? Háborúban öngyilkosnak lenni? Bolondság! Gondolkoztam én ezen, oszt az eszem nem akart beleegyezni. Csak kiment volna a kertek alá, és annyi golyót kaphat, tíznek is elég. Úgy jött, mint a jégeső.

Megálltam. Néztem. A lábán zokni. Nocsak mondom, előbb mezítlábra vetkőztél, fiam? A szeme nyitva, oszt kék, mint az ég, a haja meg barna, sötétbarna. ... Szétnyitottam rajta a köpenyt, aztán a zubbonyt, Nézem az ingét. Hát ezen semmi nyoma. Kigomboltam az inget. Hát én egészen odavoltam, hogy egy karcolás sem látszik rajta. Hátára fordítottam. Még ilyen öngyilkosságról sem hallottam – hátulról lövi magát szíven!

Kis perzselt lyuk a köpenyén, pontosan a szíve tájékán – hátul! Mondom magamban, ez másnak a műve. Megemeltém még a kalapomat is. Fiam, téged szíven lőttek, mégpedig – az elsőben én is voltam katona – pisztollyal. Ezért nem látszik elől semmi, a golyó nem ment át rajtad. A perzselés meg azt jelenti, hogy odanyomták a fegyvert.

Itt járt egy perényi ember, oszt érdeklődött, hová temették el a hadapród őrmestert. Megmutattam neki. Ő beszélt, hogy a németek a Dobozy-kastély előszobájában lőtték agyon, hátulról – de mivel én nem kérdeztem, nem mondta meg miért

Végvári János és a két ruszin munkaszolgálatos jeltelen sírja a hidasnémeti temetőben az 1970-es 80-as években még kivehető volt. Apró sírhantok domborodtak helyükön. Ám mára ezek is elkoptak. Azonban a hely mindmáig ismert, beazonosítható.

A német őrnagy testét a Hernád magával sodorta. Ám nem sokkal lejjebb a tetem fönnakadt az egyik felrobbantott vasúti híd maradványain. Néhány napra rá Palik László és barátja talált rá a holttestre, emelte ki, és temette el nem messze a hídtól, a Hernád árterébe. Fakeresztet állítottak számára. Ám később két vasúti munkás, a Hernád gyakori áradásai miatt, betonból öntött neki sírkeresztet, melybe belekarcolták dögcédulája számát, valamint a kereszt aljába a magyar Szent Koronát. Sírját egészen a 80-as évekig egy özvegyasszony gondozta, ám az asszony halála után nem maradt pártfogoltja a hantnak. A Hernád áradásai elmosták a sírt, környékét felverte a gaz. A 90-es években a közeli vasúti töltésén munkálkodó robusztus munkagépek sofőrjei valószínűleg nem vették észre a gazzal benőtt keresztet, arra ráhajtvá összetörték, és beletaposták a földbe. 2009 nyarán a Zempléni Hadtörténeti Egyesület két tagja, Thomka Tamás és Mestellér János találtak rá a betonkereszt darabjaira, miután megmozgatták a földet a feltételezett sírhely környékén.

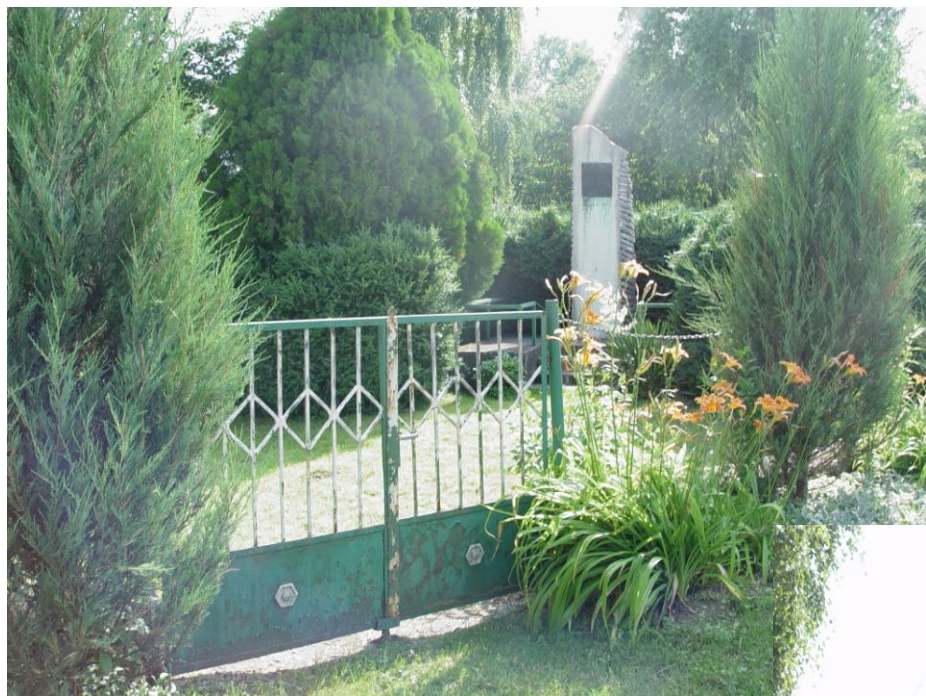
*A betonkereszt egy darabja, melyből tisztán kivehető
három szám a német őrnagy azonosítójából: 100 (2009)*

A hidasnémeti közúti hídon 1947-ben a Magyar Kommunista Párt tagjai fölavattak egy márvány emléktáblát a híd „ismeretlen megmentője” tiszteletére.

A hidasnémeti híd emléktáblái (2009)

Gulyás Mihály 5 éven át tartó nyomozásának köszönhetően 1975. április 4-én felavatták Hidasnémetiben a híd megmentőjének készült hősi emlékművet. Azonban Végvári János neve nem került rá az emlékműre, mivel készítésének idejekor még nem volt ismert a „magyar katona” neve.

*balra:
A hidasnémeti
hősi emlékpark
(2009)*

A híd „ismeretlen” megmentőjének emlékműve

*fent: A híd „ismeretlen”
megmentőjének emlékműve (2009)*

Idővel a közúti híd korszerűtlenné vált. Mellette egy szélesebb, modernebb átkelőt építettek. A régi, 1927-ben emelt hidat pedig 1984 novemberében – felrobbantották.

A régi mellett már az új híd áll.

*balra: A híd maradványai, a Hernád,
és egy az 1848-49-es szabadságharc
során elpusztult fahíd oszlopai
(2009)*

Végvári János hadapród őrmester, a gönci vasúti híd, és a hidasnémeti közúti híd megmentője, Hidasnémeti hőse, továbbá Lakatos Vince ruszin munkaszolgálatos, és társa, valamint a német őrnagy jeltelen sírban fekszenek 1944 hideg tele óta.

A gönci vasúti hídon nincs semmiféle emléke Végvári János hőstettének.

A hidasnémeti közúti híd csonkja még mindig őrzi az emléktáblát, mely négy részre van törve, és felületét piszok fedi.

A Hősi emlékmű betűi elkoptak. Felületes szemlélő számára kiolvashatatlanok. A műemlék név szerint nem említi a híd megmentőjét.

Kérelmeztük a Hadtörténeti Intézettől és a magyar hadsírgondozóktól a holttestek exhumálását, valamint számukra méltó sírhely készítését.

Kérelmezni fogjuk Hidasnémeti Önkormányzatától, lakhelyükért tenni akaró civil szervezeteitől és lokálpatrióta tömörüléseitől az emléktábla renoválását, Végvári János nevének megörökítését, valamint segítségüket fogjuk kérni a hadisírok rendbetételében.

Kérelmezni fogjuk Gönc város Önkormányzatától, lakhelyükért tenni akaró civil szervezeteitől és lokálpatrióta tömörüléseitől emléktábla állítását a gönci vasúti hídon.

*Mestellér János
a Zempléni Hadtörténeti Egyesület tagja*

Budapest, 2009. augusztus 3.

A visszaemlékezések és a régebbi (nem 2009-es) felvételek Gulyás Mihály: Híd a senki földjén című könyvéből lettek átemelve.